

DRAGANA KUJOVIĆ
(Sarajevo)

KALEŠI, HASAN I KAMIL BUHI. – *SRPSKOHRVATSKO-ARAPSKI RJEČNIK*. SARAJEVO, 1988, str. 706.

Prije izvjesnog vremena objavljen je srpskohrvatsko-arapski rječnik koji su sačinili dr HASAN KALEŠI i dr KAMIL BUHI. Rad na rječniku potrajao je šest godina, ali je, na žalost, mnogo duže čekao da bude objavljen.

Potreba za jednim obuhvatnim srpskohrvatsko-arapskim rječnikom osjećala se odavno kako među orijentalistima tako i kod svih onih koji imaju želju ili pokušavaju da se koriste arapskim književnim jezikom. Činjenica da smo za sada veoma daleko od »obilja« i »zasićenosti« rječničkom literaturom arapskog književnog jezika, odnosno savremenog arapskog književnog jezika, čija bi prva ili druga kolona bila ispisana na srpskohrvatskom jeziku dovoljno govori koliko je pojava ovog rječnika dobrodošla. Jugoslovenski arabista, koji je, tražeći značenja riječi arapskog književnog jezika, odnosno arapske ekvivalente srpskohrvatskim riječima i izrazima, upućen da mu u tom poslu posrednik bude engleski, njemački, ruski ili francuski jezik, dobio je na ovaj način siguran i pristupačan leksički vodič i oslonac.

Rječnik, prema autorovom kazivanju, sadrži više od 50.000 srpskohrvatskih riječi i izraza, odnosno idioma, koje prate arapski ekvivalenti. Osnovnom rječničkom sadržaju koji obuhvata 706 strana prethodi uvodna riječ autora; bilješka u kojoj je ukratko predstavljen koautor rječnika prof. dr HASAN KALEŠI, naš istaknuti orijentalista koji, na žalost, nije doživio štampanje ovog rječnika; predgovor izdavača; objašnjenje kratica upotrebljenih u rječniku; prevodi nekih srpskohrvatskih skraćenica i geografska imena. Uočljiva je vrlo oskudna riječ autora i izdavača, na osnovu koje vrlo malo možemo saznati o jezičkom materijalu koji je prikupljenoj laksičkoj građi poslužio kao izvor i upotrebno pokriće. Isto tako, izostala je, kako u naslovu tako i u uvodu, odrednica leksičkog sloja koji je ovdje predstavljen kao arapski ekvivalent. Zaključak da se, ipak, radi o leksici koja se kreće u okvirima savremenog arapskog književnog jezika nameće se nakon uvida u materijale samog rječnika.

Ovaj srpskohrvatsko-arapski rječnik trebao bi, prema riječima dr BUHIJA (H. KALEŠI i K. BUHI 1988, V), podjednako da posluži Arapima i Jugoslovenima. Zadatak je, sudeći po pretenzijama, morao biti težak. Sličnom cilju trebao je odgovoriti i »The Oxford English-Arabic dictionary of current usage« (1978), namijenjen »to meet the needs of those whose mother-tongue is English and who are learning Arabic, and of those whose mother-tongue is Arabic and who are learning English« (op. cit., VII). Ali, budući da se radi o rječniku »of current usage« jasno

su precizirani leksički slojevi koji će biti zastupljeni u rječniku kako s engleske tako i arapske strane. Pretpostavljamo da je i kod izrade KALEŠIJEVOG i BUHIJEVOG srpskohrvatsko-arapskog rječnika orijentacija bila slična. Dakle, uzete su u obzir sve one srpskohrvatske riječi koje se »mogu« naći u upotrebi, za koje se nastoji dati isto tako »upotreban« arapski ekvivalent. Srećemo se sa riječima »adet, ajluk, hajr, hajvan«, ali i njihovim sinonimima nešto drugačije stilske vrijednosti: »običaj, plata, dobro, životinja«. Ponekad se kriterijum rasporeda ovih jedinica koleba, tako da ekvivalent za »ajluk« nalazimo tek kod riječi »plata«, dok se »adet« odvoja i tretira kao posebna riječ. Interesantno je takode prisustvo deminutiva kao posebno obrađenih jedinica, što izdavač obrazlaže: »Deminutiv je u našem jeziku češći nego u arapskom, pa su se autori trudili da za značajnije deminutive, koji su kod nas u češćoj upotrebi, nađu odgovarajuće oblike u arapskom jeziku.« (KALEŠI i BUHI 1988, VII). Moramo priznati da nam je sintagma »značajniji deminutivi« ostala prilično nejasna, prvenstveno zahvaljujući njenom prvom dijelu. Ovo »značajniji« shvatamo uslovno kao – frekventniji, jer, zaista, deminutivi tipa »ceduljica, kantica, jamica, kamenčić, maljić, ćelijica...« teško da mogu biti »značajniji«, već jedino u češćoj upotrebi. Ovaj isti stav je, vjerujemo, bio zaslužan i za prisustvo komparativa tipa »manji, jači, viši, bolji, dalji, bliži...« Zanimljivo je da na izraz »značajniji« nailazimo i kod spiska geografskih imena u koji su uvrštena prema obrazloženju u fusnoti »samo ona koja su potpuno drugačija (Austrija – النمسا odnosno izmijenjena toliko da to može dovesti u zabunu ili se teže može prepoznati (Damask – دمشق , Alžir – الجزائر)« (KALEŠI i BUHI 1988, XIII). Mislimo da bi vrlo korisna bila napomena koja bi nam dala uvid u forme imena korištenih u svrhu osnove, odnosno modela od kojeg se pošlo pri donošenju stava da je neko ime »potpuno drugačije« ili »izmijenjeno toliko da to može dovesti u zabunu i zabunu«, jer nam دمشق , الجزائر , السنغال , djeluju sasvim prepoznatljivo i ne mnogo daleko od svojih srpskohrvatskih ekvivalenata.

Obuhvatnost ovog rječnika najviše se potvrđuje u iscrpnim i vrlo korisnim semantičkim razradama određenih leksičkih jedinica. Npr. »čuvati« dato je u svim značenjskim mogućnostima: »braniti, štiti, štedjeti, ne napuštati, održavati« (KALEŠI i BUHI 1988, 63). Imenica »mesto« (str. 268) data je najprije u svom opšteupotrebnom značenju » مَكَان , مَوْقِع , مَكَان «, zatim slijedi nešto uže značenje u smislu »služba« i napokon nekoliko primjera različitih upotreba:

izgubio je –	فَقِدَ وَطَيْعَهُ
glavno –	$\text{الرَّكَازَ ، الْمَكَانَ الرَّئِيسِي}$
– stalnog boravka	$\text{مَقَرَّ دَائِمًا ، مَقَرَّ الْإِتِّمَاعِ الدَّائِمَةِ}$
radno –	$\text{مَسَعَطَ الرَّأْسِ ، مَكَلَّ الْعِمْلَ}$
slobodno –	$\text{مَكَانَ خَالِدٍ ، مَكَانَ خَافِرٍ}$
zborno –	$\text{مَكَانَ الْإِجْتِمَاعِ}$
osetljivo –	$\text{مَوْقِعَ حَسَّاسٍ ، مَكَانَ حَسَّاسٍ}$
da sam na tvom mestu –	$\text{لَوْ كُنْتُ مَكَانَكَ}$

(KALEŠI i BUHI 1988, 268)

Opseg rječnika, rekli bismo, svodi se, bez obzira što takva upozorenja nismo dobili od autora niti od izdavača, na svakodnevnu, opšteupotrebnu leksiku, uz određen broj fraza i idioma. Što se stručnih termina tiče, oni su dati u manjem broju. Razumljivo je da su to stručne riječi koje su manje-više bliske svakodnevnom životu običnog čovjeka. Ipak, u određenom broju slučajeva nailazimo na termine sa više arapskih ekvivalenata, npr.:

elektron m. (112) [الِكْتْرُون] كَهْرَب ، كَهْرَب ، كَهْرَبَة ، وَغَفَة

elektrizirati, – ziram (111) كَهْرَب ، كَهْرَب ، هَمَج ، أَنَار ، كَهْرَب

indukcija f. (160) اسْتِنَاج ، اسْتَفْرَا ، تَوْصِيل ، نَقْل

– induktor m. (160) مَوْضَل كَهْرَبِي ، مَوْضَل كَهْرَبِي

kopula f. (222) عَابِلِف ، حَرْفُ رِبْط ، حَرْفُ مَطْف

Ovdje nam se očiglednom čini namjera da se na ovom planu zahvati sve ono što se dalo sresti u jednoj široj praksi, bez nastojanja da se donese odluka o najprikladnijem terminu. Na isti način, izostala je i oznaka koja bi ukazivala na lokalnu omeđenost pojedinih arapskih regionalizama, odnosno oznaka koja bi signalizirala da »خوخ« (585) znači »šljiva« u Siriji, dok kao egipatski i irački regionalizam znači »breskva«. »برقوق« , koju ovaj rječnik daje, takođe, kao arapski ekvivalent za srpskohrvatsko »šljiva«, jeste egipatski regionalizam (WEHR 1979, 67).

Sve riječi u srpskohrvatskoj koloni praćene su odgovarajućim oznakama, bilo za rod, ukoliko se radi o imenici, bilo za vrstu riječi, ukoliko se radi o zamjenici, pridjevu, broju, glagolu, prijedlogu, prilogu, uzviku, vezniku, ili za oblik, ukoliko se radi o komparativu ili deminutivu, odnosno augmentativu. Glagoli su dati u infinitivnoj formi uz, u većini slučajeva, prvo lice prezenta i oznaku »v.«. Genitiv jednine imenica, odnosno sva tri roda pridjeva navedeni su u slučajevima nepostojanog »a«, odnosno kod promjene glasa »l« u »o« na kraju riječi. Uz imenice muškog roda data je oznaka »m.«, uz imenice ženskog roda oznaka »f.«, dok nas o oznaci srednjeg roda izdavač u spisku kratica ne obavještava. Interesantno je da su imenice srednjeg roda u rječniku dosledno označene slovom »n.« koje je u spisku kratica protumačeno kao oznaka imenice kao takve (n-nomen!).

Navođenje figurativne upotrebe u srpskohrvatskoj koloni ponekad je reducirano samo na oznaku »fig.«, npr.:

ograda f. (سِكَاكَا) سَوْر (أَسْوَار) ، سِنَاج (1) سِكَاكَا
fig. تَحْفَظ (KALEŠI i BUHI 1988, 349)

lomiti se (انْقَطَعَ ، تَنَقَّعَ ، تَنَقَّعَ ، انْقَطَعَ)
fig. تَرَدَّدَ ، قَدَّمَ رِجْلًا وَآخَرَ أُخْرَى ، تَحَمَّرَ (KALEŠI i BUHI 1988, 251)

greznuti, – nem v. (عَمَسَ ، قَمَسَ ، قَمَسَ ، قَمَسَ ، قَمَسَ ، قَمَسَ)
fig. سَكَطَ (ش) ، قَرِقَ (ش) ، قَرِقَ (ش) ، هَوَى (ش) ، هَمَكَّ (ش) (KALEŠI i BUHI 1988, 140)

Sama oznaka »fig.« bez dodatnih objašnjenja mora podrazumijevati vrlo istančan jezički osjećaj da bi riječ u datoj upotrebi mogla biti pravilno korištena. Radi se o tome da oznaka bez odgovarajuće srpskohrvatske riječi, odnosno primjera može stvarati nedoumice, bez obzira koliko bi dati smisao mogao biti sam po sebi razumljiv.

Ovaj naš sažeti prikaz dozvolice nam još da kažemo da svaki manje ili više kritički osvrt, odnosno studija koja bi za predmet imala ovaj rječnik, neizostavno mora početi od činjenice da smo dobili dobar srpskohrvatsko-arapski rječnik i pored toga vrijedan i vrlo upotrebljiv osnov za buduće dorade i možda »bolje, savremenije i preglednije rječnike ove vrste« (KALEŠ i BUHI 1988, VII).

-
- Kaleši, Hasan i Kamil Buhi (1988), Srpskohrvatsko-arapski rječnik, I izdanje, Sarajevo.
Wehr, H. (1979) A dictionary of modern written Arabic (Arabic-English), Wiesbaden.
The Oxford English-Arabic dictionary of current usage (1978), Oxford University Press.